

PAPER DETAILS

TITLE: Hüseyin Kiran'in Dag Yolunda Karanlık Birikiyor Romanında Özne ve İktidarın İflası

AUTHORS: Ahmet EVİS

PAGES: 89-110

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2518661>

Hüseyin Kıran'ın *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* Romanında Özne ve İktidarın İflası

Ahmet EVİS*

Öz

Şair ve romancı kimlikleriyle bilinen Hüseyin Kıran, 2016 yılında kaleme aldığı *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* adlı romanında iktidar ve öznenin konumunu modernist bir tavırla işleyerek eleştirir. Sembolik okumalara müsait olan eserde öznenin kölelikten efendiliğe evrilme arzusu ile zorbalıkla dahi olsa bile tahakküm etme eğilimi evrensel bir probleme işaret edecek şekilde tasarlanır. Bu bağlamda romanda gerçekleşen her olay, durum, dilin kullanış biçimleri ve başkişinin yaşadığı dönüşüm esere özgünlük kazandırır.

Bu çalışmanın amacı öncelikle *Dağ Yolunda Karanlık birikiyor* adlı eserdeki iktidar düşüncesi ile öznenin konumunu belirlemek ve ardından bunların hangi şartlar yahut değişkenlere bağlı olarak çöktüğünü/iflas ettiğini göstermektir. Çalışmada yöntem olarak Hegel'in efendi-köle diyalektiği merkeze alınmıştır. Metin odaklı bir okuma ile roman unsurları arasındaki bağlar analiz edilmiştir. Ayrıca postmodern bir nazarla modernizm eleştirisi de incelemenin bir diğer kriterini oluşturmuştur. Yapılan değerlendirme ve çıkarımlar neticesinde iktidar-özne çatışmasının modern dünya ve felsefe içerisinde başat bir problematiğe dönüştüğü ve nihayetinde kaçınılmaz olarak çöküşe mahkûm edildiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Kıran, *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*, iktidar, efendi-köle diyalektiği

The Collapse Of Subject And Power In Hüseyin Kıran's Novel *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*

Abstract

Hüseyin Kıran, known as a poet and a novelist, criticizes the position of power and subject in a modernist manner in his novel "*Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*", which he wrote in 2016. In the work, which is suitable for symbolic readings, the desire of the subject to evolve from slavery to mastery, and his tendency to dominate even to the point of tyranny are designed to highlight a universal issue. In this context, every event, situation, use of language, and the transformation of the protagonist in the novel give originality to the work.

The aim of this study is primarily to determine the position of the subject with the idea of power in the novel "*Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* (Darkness Grows on the Mountain Road)" and then to show that depending on which conditions or variables they collapsed. The method in the study is based on Hegel's master-slave dialectic. The links between the elements of the novel are analyzed with a text-oriented reading. In addition, the criticism of modernism from a postmodern point of view has formed another criterion of the study. As a result of the evaluations and inferences made, it has been understood that the power-subject conflict has turned into a dominant problem in the modern world and philosophy and it is ultimately doomed to collapse.

Keywords: Hüseyin Kıran, *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*, power, master-slave dialectic

Extended Summary

The desire to become the dominant power in the history of humanity has always existed in regard to different periods and variables. With the opposition of man to another human being, nature, or even God, the state of authoritarianism has often manifested itself in the focus of power or violence. Every innovative movement that emerged depending on the intellectual, psychological, political, economic, etc. developments experienced in world history has given birth to a different power profile. Changes in the idea of domination have brought various dimensions to the ruler-ruled relationship. First of all, it has been tried to draw the boundaries of concepts such as existence, language, violence, power, morality, ethics, state, nation, and individual, by looking at these issues, which are the subject of philosophical discussions, from a broad perspective. G. W. F. Hegel, F. Nietzsche, and G. Deleuze wrote the most comprehensive studies in which the human being, defined through the slave-master relationship, was systematized according to the specified concepts and dealt with in a philosophical theory. In this article, we tried to apply Hegel's dialectic system in terms of its relevance to the subject in Hüseyin Kıran's novel *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*, which he penned in 2016. The compatibility of the content of the novel with the basic logic of Hegel's master-slave dialectic, the types of master and slave, and the idea of the state have been the determining criterion for the choice of method. As a matter of fact, the situation of slavery, which points to a universal problem according to the changes in human history, was elaborated in Hegel's dialectic and showed its effect in different fields of art in a short time. Situations such as fear, negation, and dedicated labor in the slavery are processed by melting them in the crucible of logic, history, culture, and philosophical accumulation. It would not be wrong to say that the master-slave dialectic has an effect on the processing of emotions such as acceptance, love, restlessness, and rebellion in works of art, sometimes as a direct issue and sometimes as a thematic use.

This study is built on the questions of "what is the position of man against the sovereign power", and "what are the effects of domination and rebellion on the system and the individual in literary works". In addition, the general view of the relationship between the ruler and the ruled in gaining self-integrity and the determination of indi-

vidual and social criticism are the other starting points of the study.

A descriptive method was preferred in the study, and the master-slave dialectic of Georg Wilhelm Friedrich Hegel was put in the center theoretically. With text-oriented readings, first of all, the basic discourses of the theory were mentioned and then examples from the novel "*Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*", which was the basis of the analysis, were given. In the literature review, primary sources were used, as well as different types of works based on the theory. Naturally, although similar statements are included in the theoretical information, the fact that the aforementioned novel was subjected to a Hegelian reading for the first time created the original value of the study.

As a result of the analysis, evaluation, and inferences made, it has been seen that the desire to dominate emerges as a basic impulse in people on a collective or individual scale, and for this reason, the person is sometimes positioned as a master and sometimes as a slave. Although it is understood that the master-slave relationship in the fiction and thematic structure in the analyzed novel is primarily a consistent relationship, it turns into a conflict in the following parts. Namely, the relationship between the ruler and the ruled, which manifests itself as an intersubjective interaction in accordance with the primary statements of the dialectic, evolves into a different dimension with the slave-type rebellion.

The subject, who is in the position of the protagonist, in absolute obedience, labor and fear, is considered meaningful within the scope of Hegelian dialectic. Although he plans to ensure the possibility of becoming a master as a result of the task he has taken, with the oppressive power he will reveal, he cannot achieve what he wants. From the beginning to the end of the work, the fact that the slave, who cannot reach the level of self-consciousness and is constantly dependent on his masters, makes the reader feel that he will never reach the level of the master. As a matter of fact, his murder in the face of the slave who resisted and opposed his authority in the end is symbolized in the master-slave dialectic in a way that represents the collapse of power and the subject, as well as implying that the master cannot reach self-consciousness.

The main idea of the novel highlights the criticism of the state, power, and enslaved human type that the modern world systematized. The victory of the primitive and the loss of totalitarian regimes based on violence is handled with a postmodern perspective by bringing them into conflict through individuals. Lyrical discourses preferred for an idealized and sanctified system, deliberate disruption of grammatical

structure in the face of long ornate sentences, and the creation of an ironic discourse are the prominent uses of postmodern satire. In the work, all kinds of tendencies of modernist thought pursuing elitist, cliquey, and perfection are sometimes ironically and sometimes brutally criticized around the variables such as master, power, greed, arrogance, and selfishness, then ultimately collapsed.

Giriş

Edebiyat tarihi içerisinde özne-iktidar ilişkisi sanat eserlerin temel mevzularından biri olmuştur. Bu durum karşılığını felsefede de bulmuş; iktidarı temsilen genellikle efendi, köleyi temsilen ise halk yahut halka mensup olan kişiler sembolize edilmiştir. İşin siyasi veya idari tarafı hâricinde egemen olan ve itaat eden her türden özneler arası ilişki yine efendi-köle ilişkisi etrafında yorumlanabilmiştir.

Medeniyetlerdeki yansımalarına göre değerlendirildiğinde efendi-köle ilişkisini ortaya çıkarıp dönüştüren öncelikli olaylar, dünya tarihinin seyrine yön veren önemli hareketlerdir. Örneğin özellikle modernleşme projesiyle birlikte sekülerleşen Avrupa’da insan merkezli anlayışların boy göstermesi, özneye dair yeni konumlandırmaların önünü açmıştır. Kaldı ki *“on sekizinci yüzyıla gelindiğinde kölelik, Batı siyaset felsefesinin kök metaforu hâline gelmiş, iktidar ilişkilerinin kötü olan her yanını ifade etmeye başlamıştı”* (Buck-Morss 2012: 33). Burjuvazi ve ardından kapitalist hegemonya ile gittikçe değersizleşen birey, iktidarın mutlak hâkimiyeti ile daha da yalnızlaşmış, yabancılaşmış ve farklı çıkmazlar içerisinde varoluş mücadelesini genellikle pesimist bir düzlemde sürdürmüştür. Psikolojik bir şiddet olarak da yorumlanabilecek bu etkiler temelde insanoğlunun var olduğu andan itibaren şiddetle iç içe bulunmasından kaynaklanır. Çünkü *“şiddet, insanlık tarihinin hiçbir döneminde kaybolmamış temel pratiklerden biridir. Karanlık çağlardan bugüne, farklı amaç ve görünümeler altında sürekli bir dönüşüme uğradığı söylenebilir. Şiddet toplumsal, politik ve kültürel durumlara bağlı olarak âdeta kılıktan kılığa giren bir oyuncu gibidir”* (Karadeniz 2021: 1927). Söylenenlere ilaveten *“Tanrının ölümü”* mottosuyla somutlanan hümanist algının insanı tanrılaştırma gayesi ise Dünya savaşları, soykırımlar, ekonomik krizler, ırkçılık gibi bireysel ve kitlesel yıkımlara yol açan diğer şiddet içerikli etkenlerle başarısızlığa uğramıştır. Avrupa’da krallıkların yıkılması, demokrasiye geçiş ve sömürgecilikle temel ideolojiye dönüşen kapitalizm, kendine has yeni bir yaşam biçimi ortaya çıkarmıştır. Ne var ki tüm bu yenilikler söz konusu birey mutsuzluğunun önüne geçememiş aksine onu makineleştirmiş, insanı köleleştiren bir sistemin içine hapsedmeye mecbur kılmıştır. Özetle *“modernizmle birlikte*

ortaya çıkan halka dayalı, demokrasi esaslı siyasi rejimde vaat edilen özgürlük 20. yüzyılda siyasi otoritelerin hâkimiyetine dönüşerek modernizmin hedeflerinin dışına çıkmış (...) iktidar, bürokrasi ve merkezîyetçilik gibi olguların hâkimiyeti, insanlara mutluluk, özgürlük, eşitlik gibi haklar sunan modernizmin vaatlerini tam anlamıyla başarıya ulaştıramamıştır” (Yeter Şahin 2019: 443).

Sovyet coğrafyası ise bu tarz bir ideoloji ve yaşam biçimi karşısına sosyalist düşünce doğrultusunda komünizmi teklif etmiş ve uygulamaya koymuştur. “*Kapitalizme tepki olarak ortaya çıkması sebebiyle, sâlim bir kafa ile düşünüldüğü geliştirilen olgun bir hayat projesi özelliğini kazanamayan sosyalist sistem (...) onu ayakta tutacak kendi insan tipini (Sovyet insanı) yetiştirmeyi amaçlamış, ancak bu insan zamanla sistemin temellerini aşındıran zararlı bir unsur hâline gelmiştir*” (Özsoy 2006: 164). Bir noktadan sonra faşizan kimliğe bürünen sosyalist pratikler 1991’de SSCB’nin çöküşü ile komünist rejimin ve dolayısıyla idealin de iflasına -en azından yönetsel bağlamda- sebep olmuştur. Doğu medeniyetleri ise çoğu teolojik düşünceye yaslanan yönetim biçimleriyle geçmişten bugüne dek devam eden problemleri (sömürgeleşme, iç savaşlar, mezhep çatışmaları gibi) içerisinde boğuşmaya hâlen devam etmektedir. Siyasi ve fikrî düzlemde gerçekleşen tüm bu başarısızlıkların en büyük tesirini kuşkusuz ki daha çok bireyler hissetmiştir. Sosyal bir varlık olması nedeniyle insanoğlu ise egemen güç karşısında kendini ifade etme araçları aramış ve bu bağlamda sıklıkla sanata sığınmıştır. Her akımın bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkması aslında bu arayışların doğal sonucu olarak görülebilir. Birçok sanat dalında olduğu gibi edebiyat da insanın temel huzursuzluklarını döneminin şartlarına göre kendine konu etmiş ve bazen tartışmış bazen eleştirmiş bazen de sadece dile getirmekle yetinmiştir. Bahsedilen bu içerik, özünü iktidar-özne çatışmasına dayandıran çeşitli efendi-köle diyalektiklerinin edebî eserlerde farklı şekillerde kendini göstermesine sebep olmuştur.

19.yüzyıldan başlayıp günümüze dek süregelen modernleşme, özellikle teknolojik gelişmeler, şehirleşme ve sanayileşme bağlamında gelişimini hızla devam ettirse de insanoğlunun mutsuzluğuna bütüncül/kalıcı çareler sunamamıştır. Ontik ve gündelik problemlerin kaskacında sıkışan modern bireyler, özellikle modern romanlar içerisinde sıkça boy göstermiş ve duygu durumları etrafında tematik yapının içsel bir çatışma etrafında şekillenmesine neden olmuştur. İnsanın iç dünyasını modern psikolojinin kavramsal tercihlerine göre gerçekçi bir şekil-

de sunmayı amaçlayan modern romanla beraber yabancılaşma, yalnızlık, ölüm, ütöpik arayışlar, rüyaya ya da tabiata sığınma gibi kullanımlar edebî eserlerin belli başlı izleklerine dönüşmüştür. Söz konusu tematik tercihler ise temelde özne-iktidar/egemen güç çatışmasına dayanmaktadır. Belirtilen çatışmada egemen güç, siyasi otorite olabileceği gibi sembolik anlamda okumalara imkân tanıyan her türden tahakkümü de imlemektedir. Varoluşçu sanat, Marksist düşünce, hümanizm vb. modernizm sonrası baskın eğilimlerle günümüz postmodern hatta post-postmodern hareketler, aslında, tarihsel değişkenlere göre şekil alan bireyin düşünme, inanma ya da hissetme kabiliyetine göre şekil almış muhtevaların somutlaşmış görünümlerinden başka bir şey değildir. Türk edebiyatı özelinde düşünüldüğünde öznenin egemen güç karşısında konumlandırılması ise daha çok iktidar ve kültürel dönüşümün dayatmalarına karşılık verilen tepkiler etrafında yoğunlaşmıştır. Kronolojik sırasına göre klasik Türk edebiyatında sanat; iktidarın hizmetinde, egemen güç konumundaki padişahın meziyetlerini methedici doğrultuda işleyen ve zamanla klişeleşen kanonik bir muhtevanın teşkiline zemin hazırlar. Çünkü *“Osmanlı’da en büyük otorite sultanın kendisidir. Şairin amacı da bu otoriteye yakın olmak yahut bu otoriteye yakınlar vasıtasıyla yakınlık kurmaktır. (...) Devlet adamı da kendisine takdim edilen eserin/şüirin edebî yetkinliğine göre şair veya yazarına makam, mevki, mansıp, maaş, hediye vs. verir”* (Kaplan 2021: 47). Karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan bu işleyişle sanatçı, edebiyatı bir araca dönüştürürken yöneticiler edebiyat aracılığıyla ölümsüzlük kazanmış olur. İlaveten tasavvufî düzlemde teşkil olan edebî anlayışta sanat, methini İslami manada kutsal olana yöneltir. Halk edebiyatı kapsamında ise aydın kimliğiyle sanatçıların siyasi erkin karşısında epik bir söylem yarattığı görülür. Âşıklar, bu dönemde her türden zulmü kendine hak gören iktidar gücüne başkaldırıp mazlumun/halkın sözcüsü olurlar. Özetle bu dönemde; saray, ağa ya da beylerin zulmüne yönelik itirazlar, özne ve dolayısıyla düşüncedeki özgürlük, müreffeh ve adil bir toplum tahayyülünün somut göstergeleri şeklinde tezahür etmiştir. Yeni Türk edebiyatının teşkilinden itibaren egemen güç ve kültürel dönüşümün şeklen ve fikren keskin değişimi bir kimlik krizi yaratarak öznenin iktidar karşısında kendini konumlandırmasını bir problem hâline getirmiştir. Tanzimat’la başlayıp ardından Cumhuriyet’in ilanıyla yaşanan siyasi ve kültürel değişimler tesirini edebî eserlerde derhâl göstermiş ve Türk romanının hâlâ devam eden temel meselelerin-

den biri olan Doğu-Batı çatışmasının¹ ortaya çıkışına neden olmuştur. Türk tarihi içinde deneyimlenen rejim değişiklikleri yanında askerî darbeler de edebiyatın seyrine ciddi manada yön vermiştir. 1960 darbesi sonrası ortaya çıkan fikri serbestlik durumuyla hız kazanan sosyalist eğilimler karşısında milliyetçi ve devletçi tavrın korumacı eylemleri, sanatın büyük oranda sağ-sol çatışmasına hizmet eden bir araca dönüşmesine yol açmıştır. 1980 darbesine zemin hazırlayan bu ortam, 80 sonrasında apolitik bir ortama evrilir. Siyasetin sanattan uzaklaştırılmasıyla insanın iç dünyasına yönelmek, edebiyatta modern, avangart ve postmodern eğilimlerin artışı sağlanmıştır. (Evis 2021: 3). Ne var ki bu minvalde oluşturulan eserler tamamıyla egemen güç eleştirisinden yalıtılmış değildir. Büyük oranda doğrudan siyasi söylemler yer almasa da sembolik okumalarla insanın huzursuzluğuna değinmeleri bakımından merkezde bir özne-iktidar çatışmasını konu edinmişlerdir denebilir. Burada özellikle altı çizilmesi gereken nokta iktidarın siyasi figürlerden toplumsal değişkenlere evrilmiş olmasıdır. 2000'li yıllardan itibaren artan modern ve postmodern eğilimler neticesinde iktidar-özne ilişkisinin daha çok sembolik okumalara uygun eleştirel bir dille ve söz konusu sanat akımlarının temel düşünme biçimlerine göre inşa edildiği anlaşılır.

Bu çalışmanın sonraki bölümlerinde Hüseyin Kıran'ın *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* romanındaki özne-iktidar ilişkisi bağlamında modernist düşüncedeki iflasının görünümünün tespitine odaklanılmıştır. Eserin yorum ve tahlil aşamasında ise metin odaklı bir okuma ile Hegel'in efendi-köle diyalektiği merkeze alınmıştır.

1. Özneler Arası Bir İlişki Olarak Efendi-Köle Diyalektiği

Tahakküm ve itaat etkileşimi çerçevesinde ortaya çıkan efendi-köle ilişkisi insanlık tarihi içinde birçok kez fakat farklı kimliklerle sanatın çeşitli dallarında kendini göstermiştir. Özünü oluşturan düşünsel çıkmazlar gereğiyle ise öncelikle felsefi bağlamda tartışmalara konu olmuştur. Köle-efendi bağı üzerine fikir beyan eden öncü kişiler G. W. F. Hegel, F. Nietzsche ve G. Deleuze'dür. Hegel, efendi-köle diyalektiği başlığı altında özneler arası bir düşünce sistemi yaratırken Nietzsche, ahlak merkezli

¹ Avrupa'da yaşanan aydınlanma sürecinden sonra "Batı Medeniyeti kendisini, İslam-Doğu dünyasına karşı 'biz' ve 'onlar' ya da 'ötekiler' şeklindeki bir kıyaslamadan hareket ederek savunur" (Köse-Küçük 2015: 123). Bu durum doğal olarak Doğu medeniyetlerinde bir hoşnutsuzluk yaratarak fikri düzlemde çatışmaların önünü açar. Bahsedilen Doğu-Batı çatışmasının somut görünimleri her ne kadar dinî farklılıklar, kültürel dejenerasyon, sömürgecilik gibi nedenlere bağlansa da özünde Batı'nın klasik oryantalizmi aşarak takındığı küçümseyici tavrından kaynaklanmaktadır.

bir felsefe ile köle-efendi ilişkisini işlemiştir. Deleuze ise anti-Hegelyen bir bakışla Nietzscheci bir okuma yaparak efendi-köle diyalektiğini yorumlamıştır. Anılan isimler dışında M. Foucault'un da özne-iktidar ilişkisine dair ayrıntılı çalışmaları vardır. Ona göre özne, iktidardan bağımsız şekilde var olabildiği sürece anlamlı ve özgür olabilecektir. Çünkü bu ilişkide iktidar; koyduğu kural, yaptırım ve bağlayıcılıkla meşrulaşmakta ve bireyi özneye dönüştürmektedir. Başka bir ifadeyle bireyi özne yapan iktidar biçimleridir. Böylesi bir ilişkide özne ise iki şekilde açıklanır. Bunlardan ilki iktidarın denetim ve bağlılığını kabullenen özne iken ikincisi ise vicdanî sorumlulukları veya özbilgi vasıtasıyla kendi kimliğine bağlanmış olandır. Dolayısıyla iktidar, her iki özne biçimi üzerinde de hüküm sahibi bir güç olarak tanımlanabilir (Foucault 2014: 63). İktidarın kontrolcü tutumu karşısında öznenin yapması gereken şey ise biricikliğinin farkına vararak değişebilme, yaratma, yenilikçi olabilme gibi vasıflarla karşısındaki güçle mücadele etmesidir (Foucault 2012: 282). Biz, çalışmanın muhtevasına uygunluğu bakımından Hegel'in efendi-köle diyalektiğini incelemeye esas metot olarak tercih edeceğiz. Bu bakımdan öncelikle yöntemin temel ilkelerine ardından roman üzerinden örneklerle değineceğiz.

Hegel'in felsefî sistem olarak tasarladığı çalışmaların çoğunda diyalektik metodu merkeze aldığı görülür. Burada Antik Yunan kültürü ve Fransız Devrimi'ne olan ilgisi çalışmalarındaki arkaplanın önemli değişkenleridir. Tarih, varlık, mantık, estetik gibi üstbaşlıklarla kaleme aldığı kapsamlı eserlerinde belirtilen değişkenlerin etkisi açıkça fark edilir. Hegel, düşünce ve varlık arasındaki ilişkiyi incelerken zıtlıkların farklı etkilerini ortaya koymakla beraber her iki kavramın aslında birbirinden kopamayacağına işaret eder. Çünkü Hegel'e göre düşüncenin diyalektiği ile varlığın diyalektiği arasında kökensel bir ayrılık bulunmadığı gibi bunlar, esasında, aynı gerçeğin iki ayrı yüzüdür. Nitekim evrensel varlık, bir gelişme ve/ya bir oluşun yaratımıdır (Tokathı 1983: 8-9).

Hegel, efendi-köle diyalektiğini oluştururken temelde özbilinç, özgürlük durumu, güç, yaşam, ölüm, arzu/istek ve bağımsızlık kavramlarına varoluşsal bir yorumla yoğunlaşır. *Tinin Görüngübilimi* adıyla insan varoluşunu açıkladığı eserin "Özbilinç" kısmında efendi-köle ilişkisini alegorik biçimde ve oluşturdukları diyalektiğin ne ve nasıl olduğunu açıklar. Efendi ve kölenin özbilinç vasıtasıyla kendini gerçekleştirme biçimi, özgürlüğe ulaşması ve somut bir özbilinç yaratım süreci izah edilir (Hegel, 1986: 118-150). Bu noktada Hegel'in tarihe yüklediği

misyon² da işlevsel olarak kendini gösterir. Zira Hegel'e göre "*tarihin amacı ve sonu insanın özgürleşmesidir*" (Yalvaç 2009: 9).

Varoluşsal boyutta efendi-köle ilişkisini açıklayan Hegel, "*insan ya da tarihin temelde, iki insan tipinin, iki isteğin karşı karşıya gelmesinin; efendi ile köle arasındaki diyalektiğin sonucunda oluştuğu kanaatindedir*" (Küçükalp 2010: 58). Böylesi kapsayıcı bir tanıma ilaveten efendi yahut köle olma durumunun ilk insandan başlayarak süregeldiğine değinir. Şöyle ki "*ilk insan yalnızca bir insan değildir; o ya bir köle ya da bir efendidir. İnsanlar arası ilişkinin tarihi ve yine oradan geçen, insan-doğa ilişkisinin tarihi, aynı nedenle, köle ve efendinin birbirini, karşılıklı olarak, etkilemelerinin tarihi ya da Köle-Efendi diyalektiği şeklinde oluşacaktır*" (Bumin 1998: 36). Başka bir deyişle insanlık tarihi içerisinde kişinin muhatap aldığı, etkileşimde bulunduğu her "şey" onun ya efendi ya da köle olarak konumlandırılmasına sebep olmuştur. Çünkü "*varlığın gerçekliği bir ilk dolaysız olmak değil, ama dolaysızlığa çıkmış Öz olmaktır*" (Hegel 2014: 367). Önce tabiatla mücadele eden insan, ardından dinî değişkenlere bağlı olarak tanrı karşısında konumunu belirlemeye çalışır. Yerleşik hayata geçme, tabiata hükmetme yetisinin giderek artması ile efendi konumuna yükselen insan, ontik sorgulamalarda ise önemli tarihî gelişmelere (teolojik yönetim biçimleri, aydınlanma hareketi, hümanizm, pozitivizm vb.) göre tanrı düşüncesinde bazen köleleşirken bazen de efendi olma çabasında bulunur. Modern dünyanın ihtisaslaştırıp sistematik hâle soktuğu yenilikçi her uygulama³ (şehirleşme, sanayileşme, dijitalleşme, özgürlükçü yönetim biçimleri vb.) da benzer bir etki yaratarak her seferinde insanın konumunu yeniden sorgulamasına sebep olur. Bireyden topluma doğru açılan bu tarz bir sorgulama, sosyolojik çıkarımlara da fırsat tanır. Çünkü "*efendi ve köle diyalektiği, hiç kuşkusuz, toplumun proto-tarihsel kökenini anlatır*" (Kervegan 2011: 27). Tam bu noktada akla gelen temel soru, kişi neye göre kendisini efendi yahut köle olarak nitelendirecektir? Hegel'e göre kişinin efendi olabilmesi için önce hakikatle özdeş konumdaki bilince vakıf olması, sonrasında arzu duygusu etrafında kendi özbin-

2 Tarih içerisinde farklı dünya tasarımlarında bulunan Hegel, kişinin benlik kazanımında tıne özel bir anlam ve misyon yükler. Ona göre "*Tinin temelleri her şeyi kapsar, insanı ilgilendirmiş ve ilgilendirmekte olan her şeyi içine alır*" (Hegel 1995: 53).

3 Hegel'e göre modern dünya tasarımının diyalektiğinde devlet-millet ilişkisi ayrıca önem arz eder. Çünkü "*Devlet öyle bir içerik getirir ki, yalnızca Tarihin düzyazısına uygun olmakla kalmaz, ama onu kendisi ile birlikte üretir. Hükümetin anlık gereksinimini doyuran salt özne yönelimleri yerine, sağlamlaştırarak kendini Devlete yükselten bir topluluk buyrukları, yasaları; genel olarak geçerli olan evrensel belirlenimler ister ve böylelikle düşünceye dayalı, kendi içinde belirli ve sonuçlarında kalıcı edim ve olaylar üzerine bir ilgiyi olduğu gibi ayrıca bunların bir anlatısını da üretir*" (Hegel 2006: 52).

cine yönelik bir farkındalık durumu edinmesi en nihayetinde ise bunu etkileşimde bulunduğu diğer kişi/şeye kabul ettirmesi gerekliliğidir (1986: 118-128). Böylesi bir etkileşim bizi, doğal olarak “başkasının varoluşu, benim varoluşumun ontolojik koşuludur” (Hyppolite 2010: 205) çıkarımına yönlendirir. Ne var ki bu koşutluluk hâli, birbirini doğruladığı kadar aynı zamanda yok etme eğilimindedir de. Efendiyi tanıyabilmesi için özbilince sahip olması gereken köleyi efendilikten koparan temel neden, söz konusu yok olma endişesidir. Diğer bir ifadeyle tanıyan-taninan ilişkisini sağlayan özgür özbilinç gerekliliği her ikisi arasında bir denklik yaratırken, ölüm korkusu yahut yaşama arzusu bu denkliği bozar. Çünkü “eğer her iki özbilinç başlangıçtaki tavırlarını korurlarsa, birinin ölmesi ile sonuçlanacak olan mücadele, tanınma kavramını imkânsız kılacak bir duruma neden olacaktır. Bununla birlikte bu bağımsızlık mücadelesinde, özbilincin öz kesinliğe ulaşabilmesi için hem biyolojik varoluşunu koruması hem de katlanılmaz olmasına karşın kendinin dünyadaki varoluşunun koşulu olan başkasını koruması gerekmektedir” (Molacı 2020: 36). Efendinin öldürmeyi ve ölümü göze almasına rağmen kölenin yaşamından vazgeçemeyişi bu ikili arasındaki ilişkinin varoluşsal çerçevesini belirler. Mücadeleden galip çıkan taraf bağımsız saf özbilinç kesinliğine ulaşan efendi olurken mağlup düşen köle ise yine var olabilen fakat kendisi için olamayan, efendisine “bağımlı” bir bilinç kimliğinde kalmakla yetinir (Hegel 1986: 128-129). Öznelararası tanınmanın ancak iki özbilinç düzeyinde gerçekleştirilebilirliği hatırlandığında kölenin özbilinç düzeyine ulaşamaması, efendinin de her boyutuyla tanınmasının önüne geçer. Dolayısıyla efendi-köle ilişkisinin bir kesinlik arz edemeyişinin, diğer bir ifadeyle salt bir diyalektikte sıkışması bahsedilen durumdan kaynaklanır.⁴ Sonuç olarak “köle tarafından tanınan efendi, başlangıçta amaçladığı ‘bir özbilinç tarafından tanınmış bir özbilinç’ olma arzusuna erişemeyecek ve asla gerçek bir doyuma ulaşamayacaktır. Doyuma ulaşacak olan, köle olmuş olan, köleliğini ‘diyalektik olarak’ ortadan kaldırmış olan taraf olacaktır. Kölenin doyuma ulaşmasını sağlayacak olan korku ve emektir” (Molacı 2020: 37). Kojeve’ye göre bu ilişkide efendi, efendiliğe ulaşmasıyla statik bir konumda kalırken, köle mevcut durumunu aşma arzusuyla benlik arayışında dolaylı bir çaba içerisinde olacaktır (2001: 100).

Kendini gerçekleştirme adına köle karşısında risk alan ve bu risk sayesinde

4 Hegel’in diyalektik mantığı öznelararasındaki uzlaşmazlıklardan bir çıkar yoluna ulaşmak üzere kuruludur. Bu tarz bir diyalektikteki amaç, “belirli fenomenlerin biçimlerini incelemek, birbirleriyle bağlantılarını oluşturmak ve olumsuz içindeki olumlu anları vurgulamaktır” (Fraser 2008: 46).

efendi olan özne, köleyi nesneleştirerek kullanır. Şeyler yerine töze⁵ ulaşmak ya da tözle bütünleşmek için köle aracı kılınır. Tabiata karşı emeği ile araçlaştırılan köle, emeği/çabası ile doğaya tahakküm edecek ve böylece özgürleşip özbilinç kazanacaktır. Nitekim “*hayat ancak ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlardan doğan çabalarla anlamlı kılınmakta, bu çaba bittiğinde insan, hayatın boşluğunu anlamaktadır*” (Atlı 2021: 78). Hem yaşamına anlam katmak hem de efendisi için üstlendiği misyon gereği köle, doğa karşısında aktif bir tavır sergiler: “*Efendide cisimleşen mutlak iktidardan korkarak geçirdiği deneyimin anlamının, değerinin ve zorunluluğunun bilincine, insan, ancak çalışmada ve çalışma aracılığıyla ulaşır. O ancak Efendi için çalıştıktan sonradır ki Efendi ve Köle arasındaki savaşın zorunluluğunu ve onun getirdiği tehlike ve korkunun değerini anlar*” (Kojève 1991: 45). Ne var ki köle, efendiye korku ve emekle olan bağı nedeniyle “bağımlı” bir ben olmaya devam edecektir. Bu noktada köle, “*kendisini yok etmekle tehdit eden kuvvetle tamamen özdeşleşmelidir: Ölümden korkarak korktuğu şey kendi Benliğinin negatif gücüyü aşında*” (Zizek 2015: 198). Çünkü köle, “*ekonomik olarak aktif bir burjuva öznesi olarak özgürdü -ekonomik sistemin onu işlemek için otonom olmasını istediği kadar özgür-. Onun otonomisi bu nedenle potansiyel olarak kaynağında olumsuzlanmıştı ki, Hegel’in ilk kez ifade ettiği gibi onun özgürlüğü negatifyana sahip olmakla özgündü*” (Becermen 2010: 53). Sonuç olarak denebilir ki farkındalık düzeyi ve eylemsel bakımdan başarıları, iki öznenin de özbilinç düzeyine ulaşmasını yahut çabalamalarını sağlasa da aralarındaki ilişkinin diyalektikten ibaret kalmasına neden olacaktır.

Tarih boyunca insanın kendini gerçekleştirme serüveninde farklı değişkenlere bağlı olarak ya efendi ya da köle misyonu üstlendiği görülür. Dolayısıyla insan; doğaya hükmetmek, siyasi güç/iktidar olabilmek, toplumsal statü kazanmak vb. nedenlerle önce kendi özbilincini tanımaya, ardından başkalarına kabullendirmeye çabalamıştır. Son tahlilde felsefî, sosyolojik, psikolojik yahut ontolojik arayışların temelde bireyin kendini gerçekleştirme sürecine dayandığı söylenebilir. Edebî düzlemde ise söz konusu arayışlar, eserlerin özellikle muhteva ve tematik boyutuna şekil vererek yazıldıkları dönemin düşünsel ve sosyolojik yönlerine ışık tutulmasını sağlar.

⁵ Hegelci mantıkla töz, “*değişen karşısında, değişmeden kalan; öznde değil, kendinde olan. Bir başka şeye dayanmadan, kendi kendine ve kendi kendisiyle var olan. Her şeyin altında yatan*”dır (Stace 1976: 230).

2. Öznenin Yitimi ve İktidarın İflası

Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor romanının olay örgüsü, Yakup isimli bir kâtabin üstlerinden aldığı emirle kırsal bir yerleşim yerinin idaresini almak üzere yola çıkması, seyahati esnasında ve oraya ulaştıktan sonra başından geçenlerin aktarılması üzerine inşa edilir. Ancak romanda alınan emre dair hiçbir bilgiye yer verilmez. Bu durum baştan sona dek bir belirsizlik içinde sunulur. Eserin temel meselesi, öznenin yolculuğu ve yapacaklarının planı üzerinedir. Modernizm eleştirisi üzerine kurgulanan roman, muhtevası yönüyle yer yer postmodern özellikler de taşımaktadır.

Kişi kadrosu içerisinde Yakup hâricindeki yer alan şahısların hemen hepsi ya tip ya da figüratif unsurlardır. Yakup ise merkezî özne konumundadır, geri kalan bahsi geçen belirsiz kişiler, birer dekor, hayali kişi ya da anlatıcının kurguyu sürdürebilmesi için kullanılan figürlerdir. Başkişi misyonuyla romanda yer eden Yakup'un kurgu boyunca egemen güç karşısında mutlak bir teslimiyet ve itaat içerisinde olduğu görülür. Bu yönüyle Hegel'in diyalektiği içinde köle tipolojisine uyduğu söylenebilir. Ne var ki gideceği yerdeki halkı kendi tahakkümü altına alma arzusu; köleden efendiye dönüşüme ve dolayısıyla özbilinç bakımından kendini gerçekleştirme eğilimine evrilir. Bu bağlamda eserin belli kısımlarında yer eden kimi tekrarlar, efendi olma arzusunu vurgulaması bakımından anlamlı görünmektedir. 3. bölümün "Mahfuz Yakup" başlığının ikinci paragrafında "yetki-" sözcüğü yedi kez (Kıran 2016: 18-19) tekrarlanırken 10. bölümün ilk paragrafında (Kıran 2016: 61-62) on beş kez "işaret-" sözcüğü kullanılır. İktidara sahip olmayı imleyen bu tekrarlar, efendi konumuna ulaşmanın başat değişkenleri olarak değerlendirilebilir.

Yakup'un kölelikten efendiliğe geçme arzusu, Yüceler Meclisi olarak tanımlanan erkin kendisine tebliğ ettiği fakat kurgu boyunca açıklanmayan görevle somutluk kazanır. Yaptığı her şeyi bu meclis üyelerine sunmak üzere raporlaştıran, onlara mutlak bir teslimiyetle itaat hâlinde görünen Yakup'un yolculuğu boyunca biricik yoldaşı gösterişli defteridir. Görevin belirsizliği ve kırmızı kaplı, görevin yazılı olduğu defterin ayrıntılı tasvirleri modernizmin içi boş gösterişini yansıtır. Gösterişin arkasında yatan hiçlik, sonuna kadar muğlak kalan görevin yüceltilmesi, yolculuğu esnasında Yakup'un aciz ve çıplak kalışı ve nihayetinde öldürülüşü modernizmin tanrılaştırma ümidi ile insanı köleleştirmesinin

ironik eleştirisinden başka bir şey değildir: “*O derede giysimi çaldırmak beni bu barbar halka tutsak etmiş gibi olmuştur*” (Kıran 2016: 66). Kıyafetlerini çaldırarak çıplak hâlde kalışı Yakup’un romanda efendi konumuna ulaşmaya çalışan özne olarak ilk somut kaybediştir. Roman sonunda elçinin öldürülmesi ise özne ve iktidar düşüncesindeki yitimin bir diğer göstergesidir.

Bir milletin üst gücü olarak temsil edilen ve Yakup’un her fırsatta bağlılığını dile getirdiği Yüceler Yücesi Meclis üyeleri ile imparator, modernizmin yarattığı tanrılaştırılmış insanın sembolüdür: “*Bu noktada da devletin huşu içinde huzuruna çıkmaktan mütevellit, devletin kendisine başvurmak için yaklaşan başı tavana vurmasın diye baş eğdirme kuvvetini uyguluyordu, böyle oluyordu*” (Kıran 2016: 76). Ne var ki Yakup, yöre halkına vardığında zor durumda kalınca modernizmin göz boyadığı üst makam insanlarına bir türlü ulaşamaz, destek alamaz ve yöre halkı tarafından öldürülür. Anlatıcı, Yakup’u bilinmeyen bir yörede, aciz hâlde; insan ya da kişi belirtmek yerine yabanıl diye nitelendirdiği özneler karşısında yenik bırakarak modernizmin insanı tanrılaştırma vaadine karşı köleleşen özneleri postmodern anlayışa paralel şekilde eleştirir.

Anlatıda, bahsi geçen mekânlar ilk olarak; Yüceler Yücesi Meclis olan Yakup’un elçilik görevini aldığı mekândır. İlerleyen bölümlerde ise yaşadığı yerin kasaba ve kale olduğunu belirten Yakup, birbiri ile örtüşmeyen ifadelerde bulunur. Görevini sürdürmek için gittiği mekânı; ova halkı, dağ halkı, çadır halkı ve içinde yabancıların yaşadığı büyük topraklar olarak belirtir. İktidar gücünün sunduğu imkânlardan sonuna kadar faydalanmayı amaçlayan Yakup, Yakutistan Devleti’ni kurmak üzere ütopyasını gerçekleştirmeye karar vererek kendi konumunu belirler: “*Yüce İmparatorumuzun El Verdiği Elçisi ve Çadır Halkı’nın İmparatorluk Adına Atanmış Efendisi Yöneticisi Tek Yöneticisi el-Yakup bin Yazar*” (Kıran 2016: 59). Yakup, efendi olmayı planlayarak gittiği yerde ütopyasını bir saray, kale inşa ederek hatta kendi heykelini yaptırmaya başlayarak yöreyi otoritesi altına almayı tasarlar. “*Bir devleti nereden başlayarak kurmak elzendir?*” (Kıran 2016: 63) sorusuyla işe koyulan Yakup, böylelikle efendiliğinin sınırlarını çizer: “*Kurallar, kanunlar koymak; sınırlar çizmek, isimler vermek hepsi onun üstüne vazifedir. Diğerleri ise üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokmamalıdır. Onların yerine her bir şeyi Yakup düşünüp gerçekleştirmekle, gerekenleri hâlihazırda yapmaktadır. Elzem, onun dilinde mühim bir sözcüktür*” (Şahin 2016: 33). Yakup’un Yü-

celer Yücesi Meclis olarak tanımladığı güç, sembolik olarak modernizmi temsil eder. Modernist algının tesis ettiği güçle iktidar kurmaya yeltenir ve yöre halkına zulmedip otoritesi altına almaya zorlar. Tasarladığı yeni ülkede coğrafyayı kendi isteklerine göre şekillendirmeyi amaçlar. Bu durum, insanoğlunun tabiatı köleleştirme arzusu olarak da okunabilir. Çünkü insan, doğanın bir parçası olarak ona tabi olmak yerine, kendi istekleri/çıkarları doğrultusunda tabiatı dönüştürmek istemektedir: “*Kayıt ettim. Bilinen her yer Elçi Yakup’un tapulu malı. Kayıt edil-sin; edildi. Kral Yakup üstüne geçirildi. Eksik olan elbette tamamlanacaktır. Eksik olanı tamamlayacak olan, kendisi tamam olandır. Eksiksiz tespiti, ancak tamam’ı bilmekle mümkün*” (Kıran 2016: 67). Yakup, köle rolüyle gittiği kırsal yerleşim yerini ve dolayısıyla oradaki insanları kendi arzularına göre yeniden inşa ederek efendi olacaktır. Kölelikten efendiliğe yükselme, Hegel diyalektikindeki kölenin doğayla özgürlük kazanacağı emeği, başka bir deyişle doğanın tahakküm altına alınması sayesinde gerçekleşecektir. Hüseyin Kıran’ın bir söyleşisinde insanın tabiata hükmetme arzusuna dair ifadeleri de söylenenlere paralel görünmektedir: “İnsanın insana tahakkümü bize yanlış geliyordu. Sonradan anladık ki insanın asıl tahakkümü bundan önce hayvanlar üzerindeymiş. Bitkiler üzerindeymiş. Kurutuyoruz köklerini. Ve doğanın bütün kuvvetleri üzerindeymiş iktidarımız. Ben bütün bunları artık dehşet verici buluyorum. Söz konusu olan mı? Elbette ticari kârdır. Herkesi ve her şeyi sömürerek gerekirse yok ederek ne pahasına olursa olsun iktidarda olmak, kâr etmek” (Çakır 2017). Gerek yazarın bu düşüncesi gerekse başkışı konumundaki Yakup’un, mutlak otorite rolüne rağmen ilkel şekilde tanıtılan, hor görülen yöre halkına yenik düşmesi, modern dünya inşasıyla özne ve iktidarın çöküşüne referans etmektedir. Bu noktada iktidar düşüncesinin diyalektikten kısmen koparak ironi düzeyinde eleştiriye tabi tutulduğu söylenebilir. Çünkü otoriteye karşı çıkış, beraberinde tanınmayı değil de yok oluşu getirmiş ve dolayısıyla tanıyan-tanının ilişkisinin oluşumunun önüne geçmiştir.

Romanda varlık ve öznenin önce teşkili ardından imhası yapısökümcü bir okuma ile dil üzerinden gerçekleştirilir. Romandaki anlamsal belirsizlik sadece sembol yahut muğlak ifadelerle dayandırılmaz. Yazar, gramatolojik düzeni bozarak biçimin de yerinden edilmesini sağlar. Postmodern bağlamda gerçekleşen bu eleştirel eylem, temelde elitist, özgün ve mükemmeli kovalayan modernist dil anlayışının ve nihayetinde modern düşüncenin sistematikliğine indirilecek bir

darbeyi amaçlar. Varlık-dil ilişkisinde benliği anlamlı kılacak mutlakçı yapı, dilin bozulmasıyla imkânsızlaştırılır. Şöyle ki baştan sona dek görecelik, ihtimal ve belirsizlik içinde ilerleyen kurguda kurallı gramer yapısının tahribi, mevcut karmaşıklığı daha da pekiştirir. Eserin 14. bölümünün tamamında, 16. bölümünse ilk paragrafında hiçbir noktalama işaretine yer verilmez. Bu tarz bir tercih roman kişinin bilinç düzeyinde tamamlanmışlık hissine ulaşamadığını gösterdiği kadar okuru da tekil anlam idrakinden uzaklaştırır. Kişi kadrosu içerisinde git-tikçe silikleşen öznenin yerine aktifliğiyle okur geçer. Anlatıda okurun bu denli faal olması yazar/anlatıcının önemini azaltır. Her okumada farklı anlamlara kapı aralayan böylesi bir içerik, eseri, “açık yapıt”⁶ türüne taşıdığı gibi postmodern anlatı kimliğine büründürür. Roman içerisinde anlamın tekilliğine karşı çıkış ise anlatıcı tarafından şu ifadelerle dile getirilir: “*bilginin gizli tutulmasının olası tek anlamını anlamsız kılıyor; anlamıyorum (...) ikilemi içinden çıkılmaz bir ikilem gibi görünmese bile, yine de hatırı sayılır bir ikilem olarak adını ikilemler arasına yazdırmaya aday sayılsa yeriydi*” (Kıran 2016: 5, 13).

Romanda dil mantığı üzerinden yapılan bir diğer modernizm eleştirisi toplumsal düzeyde gerçekleşir. Modernizmin elitist dil tercihi anlamsız, bayağı görülen yerel bir dille çatışmaya sokulur ve bu bağlamda kırsal bölge insanlarına konuştukları lisana göre değer biçilir: “*Anlaşılan bu barbarlar, hiç de sağlam tabiatlı insanlar değillerdi. Böyle bir dil -‘ya ya ya’- ancak gevşek tabiatlı insanların dili olabilirdi*” (Kıran 2016: 36). Yakup, görev için gittiği yöre halkını lisansları nedeniyle basit, bayağı görerek kendini efendi olduğuna inandırmaya çalışır. Çünkü yöreye vardığında yabanıl diye nitelendirdiği halkın diskurlarını anlayamaz: “*El kol hareketleriyle desteklenmiş ateşli bir konuşmaya girdi. -Lub lub! diye heceleri yutarak, yutkunarak, bol ya ya’lı diliyle konuştu*” (Kıran 2016: 50). Tüm çabalarına rağmen yöre halkıyla iletişime giremeyen Yakup, dolayısıyla arzuladığı efendi olma durumunu gerçekleştiremez. Kendisi her ne kadar özbilinç düzeyinde olduğunu düşünse de iletişimdeki kopukluk nedeniyle karşındakine “tanınmaması” efendilik düzeyine ulaşmasını engeller. Bu bağlamda dil, ontolo-

6 Umberto Eco’ya göre açık yapıt hüviyetindeki sanat eseri “*bir sanatçının bir dizi iletişimsel etkiyi, kendi yarattığı özgün kompozisyonu her izleyicinin kendine göre anlamlandıracağı şekilde düzenleme uğraşının son ürünüdür*” (2001: 10). Postmodern eserlerin muhtevasına etki eden bu yapı, bir noktadan sonra kurgu ve kişilerin genel özelliklerini belirlemede fonksiyonellik kazanır: “*Eserlerin her okumada farklı anlamlar kazanmasının bir diğer sebebi ise postmodernistlerin metinlerini bilincin normal akışına uygun bir şekilde değil de iç patlamaya göre oluşturmalarından ve olay örgüsünde ister istemez her okumada bilincin farklı algılayabileceği karmaşık bir düzen oluşturmalarından kaynaklanır*” (Emre 2006: 167).

jik bir ölçüt olarak öznenin benlik kazanmasının önüne geçer. Ayrıca Yakup'un kurmayı tasarladığı Yakupistan Devleti de Hegel'in devlet düşüncesinden ayrılarak bir başka modernist eleştiri örneğine dönüşür. Özetle romandaki anlamın baştan sona dek dil ve üslup aracılığıyla bozguna uğratılarak kurgunun devam ettirilmesi, öznedeki kendini gerçekleştirememe durumu için tutarlı bir yapının oluşumuna hizmet eder.

Eserde bir diğer kırılma noktası, efendi olma arzusunun tamamıyla bozguna uğradığı Yakup'un öldürülme sahnesidir. Yakup köle tipi olarak gittiği coğrafyayı ve buranın insanını hâkimiyeti altına almak istese de bir dirençle karşılaşır ve nihayetinde öldürülür: *"Okçuyu puslu biçimde gördüm. Acele etmeksizin yürüyerek yaklaşıyordu. Ağzımda çamurun gereksiz derecede çürük tadı vardı. Okçu ciğerime saldırmış, onu bulmuş, beni durdurmuştu (...) Ağaç gövdesinden oyulmuş piposuna ot koydu mantar kıydı yaktı bakışım buğulandı kapandı, kapandım"* (Kıran, 2016: 95, 96). Bu durum Hegel'in efendi tipolojisinde ölümü göze alırlığıyla doğrudan ilişkilidir. Ne var ki burada özne, karşısındakine özbilincini kabullendirememiştir. Kaldı ki romanın başından itibaren Yüceler Meclisi'ne itaat hâlinde olması, aslında, Yakup'un hiçbir zaman özgün bir özbilinç kazanmadığını gösterir.

Hegelyen bir diyalektikle sürdürülen efendi-köle çatışması, romanın başında Yakup-Yüceler Meclisi/İmparator özelinde tutarlı bir görünümdeyken Yakup'un yabanıl halka tahakküm etme sürecinde çöküşe uğrar. Kölelikten efendiliğe dönüşüm çabası karşısında dirençle karşılaşan Yakup, önce çıplak kalarak küçük düşürülür ardından öldürülerek amacına ulaşamaz. Bu durum modern dünya tasarımıındaki iktidar düşüncesi ve öznenin iflasına işaret ederek Hegel'in efendi-köle diyalektiği kapsamında bireysel ve toplumsal eleştirinin sembolüne dönüşür.

Sonuç

İnsanlık tarihi boyunca iktidar ve birey çatışması farklı şekillerde somutluk kazanarak deneyimlenir. Eylemsel düzlemde görünen bu çatışmalar, yaşanan önemli tarihsel, siyasi, ilmi, kültürel vb. gelişmeler ışığında fikrî boyutta da tartışılmaya başlanır. Özellikle felsefe, psikoloji ve siyaset bilimlerindeki yenilik yahut akımlar, temelde özne-iktidar çatışmalarından hareketle ortaya çıkar. Hegel'in

efendi-köle ilişkisini irdelediği kuram da özünde egemen güç ile bu gücün karşısındaki birey/öznenin pratiklediği çatışmanın neden-sonuçlarını felsefi düzlemde izah eder. İncelemeye esas alınan Hüseyin Kıran'ın *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* eseri, muhtevası ve tematik boyutuyla anılan kurama uygunluk göstermesi bakımından bu çalışmaya konu edilmiştir.

Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor, modern dünya ile bireyin çöküşünü özne-iktidar ilişkisi etrafında ele alan ve yer yer postmodern özellikler gösteren bir eserdir. Biçim, biçem ve öze dair tercihlerin romanın özgün taraflarından olan modernizm eleştirisi üzerine inşa edilmesi ise esere yönelik postmodern bir bakışın da önünü açmıştır.

Romandaki tematik yapının; efendilik, bireyleşme, iktidar, hırs, yalnızlık, ölüm gibi kavramlar üzerine oturtulması, kurgunun belli bir olaydan ziyade durumlara göre şekillenmesini sağlar. Varoluşsal sorgulamalar sayesinde başkişinin yaptığı yolculuk, bir noktadan sonra kişinin kendini gerçekleştirme serüvenine dönüşür. Ne var ki bu serüven her yönüyle bireysel bir çabadan ibaret değildir. Söz konusu süreç, iktidarın hizmetkârlığından iktidar olmaya evrilen bir arzunun arayışıdır. Zira romanda, Hegelci bir bakışla önce mevcut durum sunulur, ardından da efendi-köle diyalektiğine uygun şekilde başkişinin yaşadıkları gözler önüne serilir. Böylesi bir çerçeve içinde tabiatla mücadele, emek, erke itaat ve karşı çıkış ontik bir problem olarak ele alınır ve efendi özelinde iktidar ile öznenin yok oluşu resmedilir. Modern dünyanın yarattığı iktidar biçimlerinin düşünce ve pratikte gerçekleşmemesi ise romanda verilmek istenen mesajın temelini oluşturur. Ayrıca sembolik kullanımların yarattığı belirsizliklerle okurun, metne karşı daha aktif bir konuma taşındığı da rahatlıkla söylenebilir.

Yapılan inceleme, tahlil ve çıkarımlar neticesinde denebilir ki *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* romanı, Hegel'in efendi-köle diyalektiğine uygun şekilde tasarlanan, insanoğlunun tanrılaştırılmaya çabalandığı modern düşünce sistemlerinin tabiat yahut diğer değişkenler karşısında nasıl yenik düştüğünü modern-postmodern anlatım teknikleriyle işlendiği özgün bir eserdir.

Kaynakça

- Atlı, Ferda (2021), “‘Sıkıntı’ ve ‘Zaman’ın Şiirdeki Ahengi: Elmas Sıkıntı”. *Vural Bahadır Bayrıl Kitabı*, ed. Ahmet Evis, Ankara: Sonçağ Yayıncılık, s. 75-106.
- Becermen, Metin (2010), “Adorno’nun Hegel ve Marx’ın Diyalektik Görüşünü Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme”, *Kaygı*, S. 15, s. 41-60.
- Buck-Morss, Susan (2012), *Hegel, Haiti ve Evrensel Tarih*, çev. Erkal Ünal. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bumin, Tülin (1998), *Hegel: Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çakır, Serap (2017). “Hüseyin Kıran: ‘Bir dili öğrenmek belli bir insan olma biçimini öğrenmektir’”, söy. Serap Çakır, *Oggito*, <https://oggito.com/icerikler/huseyin-kiran-bir-dili-ogrenmek-belli-bir-insan-olma-bicimini-ogrenmektir/27601> [Erişim Tarihi: 20.06.2022]
- Eco, Umberto (2001), *Açık Yapıt*, çev. Pınar Savaş, İstanbul: Can Yayınları.
- Emre, İsmet (2006), *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Evis, Ahmet (2021), “Vural Bahadır Bayrıl Şiirine Yansıyan Avangart Tavrın Görünümleri”, *Vural Bahadır Bayrıl Kitabı*, ed. Ahmet Evis, Ankara: Sonçağ Yayıncılık. s. 3-33.
- Foucault, Michel (2012). *İktidarın Gözü*, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2014). *Özne ve İktidar*, çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, Ian (2008), *Hegel ve Marks –İhtiyaç Kavramı–*, çev. Beyza Sümer Aydaş, Ankara: Dost Yayınları.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1986), *Tinin Görüngübilimi*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1995), *Tarihte Akıl*, çev. Önay Sözer, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (2006), *Tarih Felsefesi*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (2014), *Mantık Bilimi (Büyük Mantık)*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hyppolite, Jean (2010), *Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar*, cev. Barış Kılınc, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kaplan, Hasan (2021), “Bâkî-İktidar Münasebeti ve Bu Münasebete Çok Yönlü Bir Bakış”, *Es-seyfe ve'l-kalem: Şiir ve Kültürel İktidar*, Ankara: İksad Global Yayıncılık, s. 47- 96.
- Karadeniz, Mustafa (2021), “Hakan Bıçakçı’nın Doğa Tarihi Adlı Romanında Öz Sömürü ve

- Şiddet", *Turkish Studies - Language and Literature*, C. 16, S. 3, s. 1925-1936. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.50838>
- Kervegan, Jeari-François (2011), *Hegel ve Hegelcilik*, çev. İsmail Yerguz, Ankara: Dost Yayınları.
- Kıran, Hüseyin (2016), *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Kojeve, Alexandre (1991), "Giriş Olarak", *Hegel'i Okumak*. der. ve çev. Tülin Bumin, İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Kojeve, Alexandre (2001), *Hegel Felsefesine Giriş*, çev. Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Köse, Meryem-Meryem Küçük (2015), "Oryantalizm ve 'Öteki' Algısı", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 107-127.
- Küçükalp, Derda (2010), "Efendi-Köle Ahlakı vs. Efendi Köle Diyalektiği", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 1, s. 53-63.
- Molacı, Melike (2020), "Efendi-Köle İkililiğine İlişkin Üç Açıklama", *Temaşa Felsefe Dergisi*, S. 13, s. 33-46.
- Özsoy, İsmail (2006), "Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihî ve Evrensel Dersler", *Bilig*, Güz, S. 39, s. 163-194.
- Stace, Walter Terence (1976), *Hegel Üstüne*, çev. Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Şahin, Seval (2016), "Dilden Bir Kütle", *Sabit Fikir*, S.70, s. 33-34.
- Tokatlı, Attila (1983), *Çağdaş Diyalektiğin Kaynağı Hegel*, İstanbul: Yazko.
- Yalvaç, Faruk (2009), "Hegel, Dünya Tarihi ve Özgürlük Mücadelesi Olarak Uluslararası İlişkiler", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, S, 21, s. 3-37.
- Yeter Şahin, Gaye Belkız (2019), *Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Zizek, Slavoj (2015), *Hiçten Az: Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, çev. Erkal Ünal, İstanbul: Encore Kitap.